

ПОРТФОЛИОТО НА УЧЕНИКА – ЕДИН АЛТЕРНАТИВЕН НАЧИН ЗА ОЦЕНКА НА ПОСТИЖЕНИЯТА

Силвия Тодорова

1. Въведение

Портфолиото е постоянно променяща се картина, отразяваща ученическия прогрес в процеса на обучение. Поддържането и разработката на собствено портфолио възпитава у учениците потребност и навици за подреждане и организиране на собствената им работа, което е част от компетенциите, необходими на съвременния човек (1). Използването на портфолиото, като алтернативно или допълнително средство за оценяване, дава възможност за оценка не само на продукта, но и на процеса на учене. То позволява на родители и учители да се информират за развитието на учениците по начин невъзможен с другите типове оценяване.

Целта на настоящото изследване е да се разкрие същността на портфолиото, като средство за оценяване постиженията на учениците.

Задачите на теоретичното изследване са:

- да се дефинира понятието портфолио;
- да се определят типовете портфолио;
- да се разкрие начинът, по който портфолиото служи за оценяване на постиженията на учениците;
- да се опишат основните етапи в процеса на изграждане на портфолиото.

Прегледът на литературата свързана с използването на портфолио потвърждава убеждението, че използването на портфолио, следва да е резултат от това, което един преподавател възнамерява да постигне. Освен това, изследванията показват, че няма еднозначно определен най-добър начин за използване на портфолио в процеса на обучението и оценяването. Съществуват различни ефективни начини и тяхното развитие е все още в ход.

2. Дефиниция на портфолиото

Терминът портфолио произтича от латинския глагол „portare”, означаващ „нося” и латинското съществително „foglio”, което означава, листове хартия (9). В различните случаи портфолиото може да съдържа

произведения на изкуството, документи и музикални партитури на обучаващи се или специалисти. По своята същност концепцията за портфолиото произлиза от тази на артисти и художници.

Портфолиото е колекция от работата на учениците, която може да бъде по-детайлно определена в зависимост от целите за които се използва.

Много педагози дават различни дефиниции за портфолио:

– Портфолиото е набор от учебни материали, които се събират чрез взаимодействие между учениците и преподавателите и са индикатор за развитието на обучаваните (6).

– Портфолиото на учащия е представителна или избрана колекция от учебни продукти, която документира работата на учащия както по време на час, така и извън учебното време (2).

– Портфолиото е целенасочена колекция от ученически задания, която показва усилията на учениците, техния прогрес и постижения. Тя трябва да включва участие на ученика в подбиране на съдържанието на портфолиото, критерии за оценка и доказателства за влиянието върху ученика (7).

– Портфолиото е повече от котејнер, пълен с различни неща. Той е систематично и организирано събиране на материали, използвани от учителя и учениците, за да наблюдават растежа в знанията и уменията на учениците и техните наклонности към специфична предметна област (7).

– Портфолиото е целенасочена колекция от ученически материали, която предоставя информация за основните интереси на обучаваните, техните способности и заложби (11).

– Портфолиото е целенасочено събиране на материалите на ученика, което дава историята на постиженията и растежа (4).

Някои автори твърдят, че портфолиото е много повече от събиране на информация. То винаги трябва да съдържа една обща част: учениците да „събират, избират и анализират” своите задачи (10).

Имайки предвид всички посочени дефиниции може да се обобщи, че портфолиото е целенасочено, систематично и организирано събиране на учебни материали (продукти), които са индикатор за работата на ученика в класната стая и у дома и предоставят информация за неговите постижения и отбелязано развитие в процеса на обучение.

3. Типове портфолио

Целта на използване на портфолиото определя неговото съдържание и влияе върху организацията му.

Трите главни типа портфолио са работно портфолио, портфолио за най-добрите постижения и портфолио за оценяване на постиженията (8), (11). Въпреки, че всичките типове са ясно очергани в теорията, те имат свойството да се припокриват на практика. Затова различните учебни програми могат да включват няколко различни типа портфолио, обслужващи различни цели. Поради това е важно за педагозите да изяснят своите цели, причините поради които използват портфолиото и аудиторията, към която ще бъде насочено. Под аудитория на портфолиото ще разбираме лицата, които са ангажирани в изграждането и използването му.

3.1. Работно портфолио

Целта на работното портфолио е да се даде възможност на учителите и учениците заедно да оценят прогреса в своята съвместна дейност.

Учителят и ученикът заедно избират материали, които демонстрират напредъка в учебния процес. Членовете на семейството също могат да дадат своя принос с продукти от дейността на детето извън училище. Материалите могат да включват и дейности в процес на развитие, а не само завършени такива (8). В този тип портфолио се включват ученически материали, коментарите на ученика и учителя, оценката на учителя, както и плановете за бъдеща работа. В него се събират обекти, свързани с различни теми, докато те бъдат преместени в портфолиото за най-добрите постижения или портфолиото за оценяване. Като допълнение работно портфолио може да се използва и за диагностика на нуждите на ученика. По този начин и учителят има доказателства за силните и слабите страни на ученика в постигане на целите на обучението. Информация, която е изключително полезна в изграждането на бъдещия учебен процес.

Като се има предвид неговото използване в диагностиката, основната аудитория на работно портфолио е ученикът, ръководен от учителя. Работейки върху портфолиото, съсредоточавайки се върху качеството на материалите, съдържащи се в него, учениците стават аналитични и самостоятелни в своята работа. С много малки деца обаче основната дейност е на учителя с участието на ученика.

Родителите може да бъдат друга важна аудитория на работното портфолио, тъй като то може да подпомогне за по-добра информираност при взаимодействието родител – учител. Това портфолио е особено полезно за тези родители, които не приемат ограниченията на текущите умения на детето си или нямат реалистична картина на начина, по който детето им се развива в сравнение с други деца.

Работното портфолио обикновено се организира около конкретна предметна област; обектите, които се събират са свързани с целите на конкретната работна единица (група, клас) и документират напредъка на учениците в овладяването на тези цели. Следователно трябва да бъдат събрани достатъчно материали, за да се направи по-пълна оценка на постиженията на учениците.

3.2. Портфолио за най-добрите постижения на ученика

Може би, най-удовлетворяващото за ученика приложение на портфолиото е за показване на най-добрите постижения на обучавания, тези, които го карат да се чувства горд. Много преподаватели, които не използват портфолиото за други цели, ангажират учениците в създаването на портфолио за най-добрите постижения.

Целта на това портфолио е да демонстрира най-високо ниво на постижения, постигнати от учениците (8). Събирането на обекти за това портфолио е начин на ученика да каже „Ето кой съм аз. Ето какво мога да правя”.

Има много възможности за съдържанието на портфолиото за най-добрите постижения. Ползите от портфолиото за първи път са осъзнати в областта на езиковите изкуства, по-специално в писмената форма. Затова писмените портфолия са най-широко познати и използвани. Но учениците могат да изберат да включат много различни видове продукти в своето портфолио – рисунки, които харесват, стихотворение, което те са писали, списък с книги, които те са прочели, или труден проблем, който те са решили.

Тъй като ученикът избира сам най-добрите си творби, аудитория за неговото портфолио е самият обучаващ се и други важни за него лица. Друга аудитория включва настоящия учител или този през следващата година, който може да научи много за ученика чрез изучаване на портфолиото.

Съдържанието на тези портфолия може да включва видео клипове, писмени работи, проекти, резюмета, както и препоръки.

Акът на събиране на портфолио с такава практическа цел може да мотивира учениците да произвеждат работа с високо качество.

Повечето обекти на портфолиото за най-добрите постижения на ученика се съдържат в работното портфолио по време на учебния процес.

Понякога обаче ученикът ще включи част от материали от извънкласни дейности. В процеса на селекция учениците илюстрират това,

което те мислят, че е важно за тяхното обучение, това, което те смятат за стойностно и искат да покажат на другите.

Това портфолио обаче не дава нужната информация за процеса на обучение, тъй като то не съдържа данни за ежедневните резултати.

3.3. Портфолио за оценяване на постиженията на учениците.

Основната цел на това портфолио е да документира изхода от обучението на учениците на определени етапи от учебното съдържание. Задача на оценяването е да даде живот на целите в учебния план, като посочи какво и до каква степен учениците трябва да усвоят (6).

Портфолиото за оценяване може да се използва за демонстриране на умения в различни учебни области за различен период от време.

Аудиторията на портфолиото за оценяване може да е учителят, който иска да бъде убеден, че целите за обучителната единица са усвоени. Много важна аудитория е и самия ученик, който доказва повишаването на своите знания.

Има осем основни стъпки в разработването на система на портфолиото за оценяване. Тъй като елементите на портфолиото представляват вид постижение, те спазват принципите за изграждане на добра оценяваща система:

1. Определяне на учебните цели, към които е адресирано портфолиото.

2. Определяне на решенията, които ще бъдат направени въз основа на оценката от портфолиото. Ще бъдат ли използвани оценките за задачи от по-голяма важност на по-високи нива от учебния процес (например, да се даде възможност на ученика да направи преход от една образователна степен в друга)?

3. Дизайн на оценяващи задачи, свързани със задачите на учебния план. Уверете се, че задачите отговарят на учебните планове и представят адекватно съдържанието и способностите, които учениците се очаква да усвоят. Това ще гарантира валидността на оценяващата задача.

4. Определяне на критериите за оценка на всяка задача и установяване на стандарти за всеки критерий.

5. Определяне на това, кой ще направи оценка на портфолиото. Дали ще бъдат учители от собствено училище на ученика? Учители от друго училище? Или оценители на по-високо административно ниво?

6. Да се обучат учители или други оценители към правилно определяне на резултата. Това ще осигури надеждността на оценките.

7. Да се пригоди учебният процес към управление и оценяване на портфолиото.

8. Както е определено в стъпка 2 да се вземат решения въз основа оценката от портфолиото (7).

Портфолиото може да бъде използвано за установяване, че учениците са усвоили основните елементи в учебния план и така процесът на дипломиране в даденото училище да зависи от показаните постижения. За да се гарантира взаимно съгласие в оценяването, се събират образци от изпълнените задачи на учениците на различни етапи (наречени ключови документи) и се провеждат сесии за обучение на оценители.

В портфолиото за оценяване е важно съдържанието и то трябва да покаже и документира това, което учениците са научили. Изискванията могат да идват от институции извън класната стая, например от специални комисии или образователни институции. В допълнение, процесът на подбор е по-контролиран, тъй като портфолиото трябва да документира конкретни резултатите от обучението. И може да не съществува възможност за ученика да се “покаже” със своето портфолио.

Едно от основните предимства на портфолиото е, че то дава възможност учениците да документират аспекти на своето обучение, които трудно биха могли да бъдат показани с традиционното оценяване.

4. Изграждане на портфолиото

Портфолиото е изградено от два основни компонента – процес и продукт [5]. Въпреки че много педагози и ученици се изкушават да се фокусират основно върху самия продукт (завършеното портфолио), от съществено значение е и самият процес на изграждане.

Процесът на изграждане на портфолиото се състои от четири основни етапа: **събиране, селектиране, анализиране и проектиране** (7).

Първата стъпка в процеса на изграждане на портфолиото е **събирането** на различни материали от ученическата дейност. Решението е базирано основно на целта на портфолиото и на това какви педагогически цели се стремят да се постигнат. Например рутинните упражнения, свързани с развитието на конкретно умение, биха допринесли твърде малко за портфолиото и биха могли да бъдат оценени по-добре с традиционните методи. Събирането на материали трябва да се преустанови, когато има достатъчно, за да се покаже и документира, че учениците са усвоили основните принципи, залегнати в учебната единица.

Важно е процесът на изграждане на портфолиото да бъде достъпен и за родителите. Причината за това е, че ако дълго време родителите не виждат работата в училище на своите деца, те стават загрижени за това какво са научили децата им.

Втората стъпка в процеса на изграждане на портфолиото е **селектирането**. На този етап учениците (асистирани от учителите) преглеждат събраните материали и решават какво да бъде преместено в портфолиото за най-добрите постижения или портфолиото за оценяване. За портфолио с най-добрите постижения учениците избират най-стойностните си материали, като по-малко се съобразяват с конкретните образователни цели. При подбор на портфолио за оценяване учениците обръщат внимание на материалите, които най-добре покриват критериите за оценка поставени от учителя или оценяващата институция. При портфолиото за оценяване на постиженията количеството подобрени обекти трябва да бъде достатъчен, за да демонстрира пълния набор от педагогически цели заложи в учебния план (10). При портфолиото с най-добрите постижения броят на материали се подбира най-често на случаен принцип от учителя. Има няколко различни възможности за подбор на материалите за портфолиото. Обикновено подбора се прави в края на обучаващата единица, оценяващия период или при завършване на проект. Като алтернатива подбора може да бъде направен преди предстоящо събитие: среща с родителите или друго специално събитие.

Третият етап от изграждането на портфолиото е фазата на **анализиране**. В него учениците изразяват своето мнение за отделните обекти в портфолиото си. Тъй като, анализът е нова дейност за повечето обучаващи, те се нуждаят от специални инструкции как да се справят с това. Един ефективен начин е, да се покаже част от работата на ученик от друг клас и да се демонстрира как тя бива анализирана. Също така може да се подканят учениците да кажат, как биха коментирали материала, ако той беше техен: какви достойнства забелязват и какво смятат, че може да бъде подобро. Когато учениците започват за пръв път да анализират, те се съсредоточават върху по-несъществени критерии като дължина, красноречие, подредност и т.н.

И тук идва ролята на учителя да очертае съществените критерии за оценка. Това той може да направи, използвайки въпроси с отворен край като:

„Аз избрах този материал, защото ...”

„Тази работа показва уменията ми по математика, защото ...”

„Аз подобрих уменията си по...”

„Нещото върху което още трябва да поработя е ...”

Финалният етап от процеса на разработка на портфолиото е **проектирането**. То се разглежда като гледане напред и поставяне на бъдещи цели. На този етап учениците имат възможност да разгледат, като цяло своята дейност. Този поглед може да им помогне да определят целите си в по-нататъшното обучение.

5. Оценяване с портфолио

Повечето педагози използват традиционния начин за оценяване в професионалната си дейност. Преподава се някаква материя, след това се извършват дейности, свързани с нея (задачи, упражнения, дискусии и т.н.), и след това се пристъпва към тестване на усвоените знания. Получените изпитни материали се коригират и разглеждат в клас, след което се връщат на обучаваните. И с това завършва целия процес.

При обучителен процес, в който се използва портфолио, оценяването играе по-различна роля. В този случай се преплитат по нов начин оценка и самооценка, като акцентът се измества по посока самооценката. Затова портфолиото се разглежда, като надежден начин за формиране на адекватна и позитивна самооценка, за рефлексивен анализ на своето развитие. В процеса на създаването му самооценката става все по-независима от външния оценител и започва да се регулира от вътрешно приети, осмислени критерии (3). Когато учениците избират материали свързани с тяхното портфолио за най-добрите постижения, те внимателно го оценяват и често го подсилват чрез различни корекции. Правейки това, те стават по ангажирани в едно първоначално самооценяване и коригиране, което да доведе до по-добри крайни резултати.

Важна функция на портфолио е свободата, която то дава за оценяване на постигането на педагогическите цели. Чрез стандартните методи за оценяване се контролира определен ограничен набор от цели – основно степента на усвояване на определен учебен материал. С този подход обаче трудно би могло да се направи преценка за някои генеративни способности, които обучаваният трябва да притежава. От друга страна, портфолиото би могло да включва материали, които да показват именно тези способности на обучаваните.

Ясногата на поставените цели е от съществена важност за обучение, при което самооценяването е залегнало в ежедневния процес и изискванията и стандартите са сведени до знанието на ученици и родители.

Именно такъв е случаят при оценяването с портфолио. Този процес на ясно поставяне на очаквания и стандарти може да е нов за учениците. За да изберат, най-често с помощта на учителя, най-добрите си работи, учениците трябва да придобият способността да различават качествата на отделните материали. Да оценяват дали и защо една тяхна работа е по-добра от друга.

Важен момент в оценяването с портфолио е и ролята на ученика в този процес. В традиционния процес на обучение оценяването е дейност извършвана от преподавателя. Самият ученик играе пасивна роля в процеса на оценяване. Учителят е този, който дава оценка на постиженията на ученика (4).

Важно предимство на оценяването с портфолио е възможността да се обърне индивидуално внимание на отделния ученик. В големите класове учителят трябва да даде задачи на много ученици и да оцени техните резултати колко се може по-бързо. Учителят рядко има възможността да навлезе по-дълбоко в причините, стоящи зад даден отговор на ученика.

При работа с портфолио, от друга страна, индивидуалният поглед върху ученика е в центъра на дейността. Ако ученикът избира материалите за своето портфолио, то той избира неща които са важни за него и представляват негов образователен автопортрет, а при работа с по-малки ученици, този автопортрет е дори повече от образователен. В такива случаи е трудно за учителя да не подходи индивидуално в своето отношение и оценка.

Използването на портфолиото променя и връзката между процесите на преподаване и оценяване. В традиционния процес на работа преподаването и оценяването са свързани с линейна връзка – определят се целите в учебната програма, провежда се преподаване, за да се постигнат тези цели и накрая се оценява степента на усвояване на знанията и уменията. При работа с портфолио преподаването и оценяването са свързани с дейности за развитие и демонстрация на уменията и знанията заложи в учебната програма (9). Цялостният процес представлява постоянно повтарящо се преминаване от страна на учителя и учениците от преподаване към оценяване и обратно.

6. Изводи

В статията са разгледани въпросите за същността на портфолиото, типове портфолио, процесът на изграждане на портфолиото и използването му за оценяване.

От дадените дефиниции се налага изводът, че портфолиото е систематично и организирано събиране на учебни материали с участието на ученика, което предоставя информация за неговото развитие и постижения в процеса на обучение.

Разглеждайки трите типа портфолио може да се обобщи, че всеки от тях има свои цели, аудитория и особености в изграждането, но също така всеки от тях има своя принос в процеса на оценяване на постиженията.

Изяснявайки активното участие на ученика в процеса на изграждане на портфолиото, може да заключим, че така той участва и в оценяването на собствената си дейност и наблюдението на своя прогрес.

В заключение може да се направи извод, че оценяването с портфолио е надежден начин за формиране на адекватна и позитивна самооценка, за рефлексивен анализ на развитието на ученика.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Гюрова, В., В. Божилова. Портфолиото на преподавателя. С., 2008.*
2. *Гюрова, В., В. Божилова. Портфолиото на преподавателя като фактор за качеството на обучението. – Стратегии на образователната и научната политика, 2008, № 2, 102–116.*
3. *Янакиева, С. Образователното портфолио – философия, технология, практически проекти. Учители в мултикултурна среда, 2009.*
4. *Arter, J., V. Spandel, R. Culham. Portfolios for Assessment and Instruction. Portland, 1994.*
5. *Burke, K., R. Fogarty, and S. Belgrad. The Mindful School: The Portfolio Connection, Arlington Heights, IL: Skylight Training and Publishing, 1994.*
6. *Clemmons, J., L. Laase, D. Cooper, N. Areglado, M. Dill. Portfolio in the Classroom: A Teacher's Sourcebook, Scholastic Inc., 1993.*
7. *Danielson, Ch., L. Abrutyn. An Introduction to Using Portfolios in the Classroom, Association for Supervision & Curriculum Deve, 1997.*
8. *Portfolio Types. <http://www.eportfolio.eu/eportfolio/eportfolio-types.html>.*
9. *Sharp, J. Using portfolios in the classroom, Proceedings of the Frontiers in Education Conference, 1997, pp. 272–279.*
10. *Sweet, D. Student Portfolios: Classroom Uses, Office of Education Research Consumer Guide, № 8, 1993.*
11. *Wortham, S., A. Barbour, B. Desjean-Perrotta. Portfolio Assessment: A Handbook for Preschool and Elementary Educators, Association for Childhood Education International, 1998.*

ПОРТФОЛИОТО НА УЧЕНИКА – ЕДИН АЛТЕРНАТИВЕН
НАЧИН ЗА ОЦЕНКА НА ПОСТИЖЕНИЯТА

СИЛВИЯ ТОДОРОВА

Резюме

В статията се дискутира използването на ученическото портфолио в процеса на обучение. Темите, които са разгледани, са дефиниране на понятието портфолио, типове портфолио, процес на изграждане на портфолиото и използване на портфолиото за оценяване.

STUDENT PORTFOLIO – AN ALTERNATIVE WAY
FOR ACHIEVEMENTS ASSESSMENT

SILVIA TODOROVA

Summary

In the present paper we discuss the usage of student portfolio in curriculum. We consider portfolio definition, portfolio types, portfolio development process and usage of portfolio for assessment.